

DIZAINS / INTERJERS / VIDE / PILSĒTPLĀNOŠANA

BURTNĪCA NR. 119

2015. JŪNIJS/JŪLIJS

KLUSAIS CENTRS. KOMFORTS

latvijas arhitektūra

Nezināmais Broce – būvniecības aktivitātes I

TEKSTS AJA TAIMIŅA, DR. PHILOL.

Alexander Bekleschoff, Gouverneur von Liga

J. K. Broce. Aleksandrs Beklešovs, Rīgas gubernators. Siluets, tuša. Brotze Monumente 3, 201. Broce: «Beklešova nopelns ir jaunā liceja būve. Vienīgi viņam un viņa nenogurdināmajām rūpēm jāpateicas par šo skaisto ēku.»



Skolotāja pienākumi un arhivu studijas bija leģendārā Vidzemes novadpētnieka un historiogrāfa Johana Kristofa Broces (Brotze, 1742-1823) galvenās, svarīgākās pašizpaušmes jomas mūža garumā. Tomēr dažkārt Brocem bija nācies uzņemties cita veida darbus. Tāpēc klusa, senu dokumentu pasaulē iegrimuša pētnieka, ainavu un pilsētvides vērotāja un fiksētāja vietā nu atklājams cits Broce – darbigis praktiķis, pilsētas notikumos iesaistīts ridznieks. Ar Rīgas būvaktivitātēm un sabiedriskās dzīves norisēm saistītas vairākas arhitektūras vēsturei interesantas epizodes, kurās dalību ņēmis arī Broce. Tam par iemeslu bija viņa atzīstamās topogrāfā, zīmētāja un kaligrāfa spējas. Tālākus kopsakaros meklējot, iespējams izteikti hipotēzes par atsevišķu Broces kolekcijas materiālu rašanās apstākļiem un iemesliem.

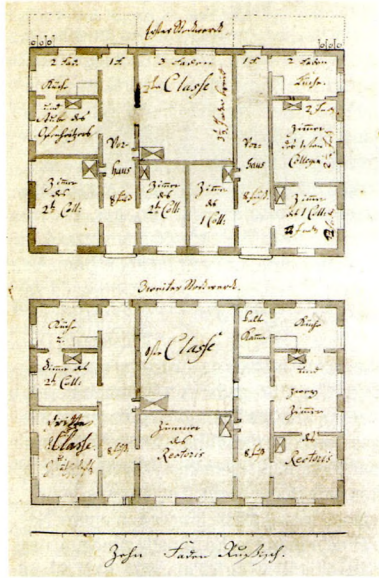
PIRMĀ EPIZODE. PAR NEPILNĀ DIENNAKTĪ TAPUŠU, BET NEREALIZĒTU RĪGAS KEIZARISKĀ LICEJA PROJEKTU

1783. gada 13. maijā¹ sabruka Rīgas keizarkā liceja ēkas (kas bija celta vēl viduslaikos un vēlāk pārbūvēta) stūris un velves, t.i., starpstāvu pārsegums². LVVA Sabiedriskās aizgādības kolēģijas fondā atrodams līdz šim pētniekiem nezināms dokuments, kam liela vērtība gan Rīgas liceja vēstures sakarā, gan tā laika būvniecības un projektēšanas prakses izpratnē³. Liceja rektora Johana Kristiāna

Fridriha Morica (Moritz, 1741-1795) 1784. gada 10. februāra iesniegums Rīgas Vietniecības gubernatoram Beklešovam⁴ apstiprināts (sic!) mēnešus pēc tam, kad ēka bija nonākusi katastrofālā stāvoklī. Tad tika meklēts veids, kā kritisko situāciju labot: tādēļ, lai skolēni varētu turpināt mācības, pēc rektora lūguma «četriem skolotājiem nācās piekrist tam, ka viņu pašu dzīvojamās istabas tiek nodotas klasēm»⁵. Morica ziņojums ļauj iepazīt situāciju visā tās skarbumā un bezcerīgumā: «Vecā skolas ēka ir pārāk sliktā, pārāk dziļi [iegrimusi] zemē, pārāk auksta un pārāk mitra, pārāk tumša, pārāk šaura lielam skolēnu skaitam un daudzējādā ziņā ļoti neērta, jo istabas ir novietotas viena aiz otras.»⁶ Morica lūgumraksts pietiekami labi raksturo arī skolotāja amata zemo prestižu sabiedrībā (arī «skolotāju dzīvokļi ir ļoti bēdīgi, jo pie tiem nav atrodamas ne malkas novietnes, ne pagalmi, nedz arī blakus palīgēkas un labierīcības»⁷), un jāsecina, ka Broces darbavieta nekādi nevarēja piederēt godājamu un labu Rīgas iestāžu lokam. Rektors atklāti norādīja arī uz to, ka liceja finansālais panikums ir radies ilgstošas pārvaldes nevēribas iznākumā; licejs līdz ar Vietniecības valdības ieviešanu bija zaudējis kontroli pat pār savu no ziedojumiem veidoto kapitālu. Skola bija sabrukuma priekšā. Morics acimredzot jau pirms tam bija vērsies pie ģenerālgubernatora un aprakstījis kritisko situāciju, un nu Morics adresēja viņam lūgumrakstu, kurā gan aprakstīja to, cik ļoti

nepiemērots mācībām ir liceja nams, gan pamatoja nepieciešamību būvēt jaunu ēku un radikāli uzlabot skolotāju finansiālo situāciju. Morica iesniegumam tika pievienots liceja konkrēta Broces zīmēts divstāvu ēkas plāns⁸. Jaunajam plānam noteikti vajadzēja pārliecināt atbildīgās personas Sabiedriskās aizgādības kolēģijā un vispirms jau gubernatoru Beklešovu. Broces plāns rāda nelielu divstāvu ēku, kurā apvienojas gan skolas mācību telpas, gan triju skolotāju dzīvokļi. Tika paredzēts, ka pirmajā stāvā ir divi skolotāju dzīvokļi – pirmajam un otrajam kolēģim, katram dzīvoklim ir virtuve un 2 istabas. Šajā stāvā ir viena klases telpa, kas paredzēta 2. klasei, tā atrodas ēkas vidū, starp abiem dzīvokļiem. Otrajā stāvā (tieši virs 2. klases telpas) novietota 1. klase. Otrajā stāvā atrodas arī trīsistabu rektora dzīvoklis un tā virtuve. Rektora dzīvokļa istabas ir plašas, ērtas un gaišas – katrai ir divi logi. Vēl otrajā stāvā līdzās rektora virtuvei atrodas aukstā istaba (pieliekamais?). Arī otrā stāva telpas nodala divi paralēli gaiteni. Broce savā krājumā «Monumente»⁹ nav saglabājis šo liceja ēkas iekštelpu projektu, tāpēc līdz šim par to nebija iespējams spriest. Par Broces līdzdalību jaunās ēkas projektēšanā stāsta vienīgi viena viņa vēstule¹⁰ ģenerālsuperintendantam K. D. Lencam (Lenz, 1720-1798), kas kā sholarhs (t.i., skolu inspektors) bija atbildīgs par liceju. Nedatētajā vēstulē, ko var attiecināt uz laiku pēc 1784. gada 10. februāra, Broce pavēstīja, ka līdz šim viss iet labi, un ar jūtam garandriju aprakstīja to, cik daudz pūļu viņam prasījis veiksmīgs darbs pie jaunās divstāvu ēkas plāna. Brocem ticis uzdots uzzīmēt ēkas plānu (kaut gan rektors Morics savā lūgumrakstā bija norādījis, ka nevienam skolotājam tam neatliek laika); noprotams, ka rīkojums nāca no gubernatora Beklešova. Broce «ar lielām mokām un pārdomām pats strādājis visu pēcpusdienu un vēl pusi nakts un bez arhitekta palīdzības», un tad, kad plānā viņam joprojām vēl daudz kas šķītais neērts, viņš šos trūkumus sarakstījis uz atsevišķas lapa un iesniedzis ģenerālgubernatoram. Tad Broce ticis iepazīstināts ar būvmeistaru¹¹, kuram ģenerālgubernators bija uzdevis novērst Broces projekta nepilnības. Nu Brocem bija iespēja konsultēties ar būvmeistaru, un viņam vajadzēja divas

stundas, lai visu tā ierīkotu, ka četri skolotāji var ērti dzīvot un netraucēt cits citu, un lai katram būtu pāris istabu un arī virtuve. Mācību telpas jeb, Broces vārdiem, skaisti ērtas klases tika plānots izvietot abos ēkas stāvos: jaunāko skolēnu (4. un 5. klases) telpas - pirmajā stāvā, tercijas, sekundas un primas klases - augšā, otrajā stāvā. Broce bija parūpējies, lai ēkas plānā atrastos vieta arī bibliotēkas istabai un zālei.



J. K. Broce. Rīgas Ķeizarišķā liceja prospektis 1791. gadā. Akv. Brotze *Monumente 4, 203; Broce Zīmējumi un apraksti 1, 127.*

☐ J. K. Broce. Ķeizarišķā liceja projekts: 1. un 2. stāva plāni. [1784. II]. Tuša, tinte, zīm. LVVA, 30. f., 1. apr., 8.l., 38a lp.

☑ J. B. Lampi Vec. Taurijas kņazs Grigorijš Potjomkins (1739-1791). E., a. Ap 1790. Valsts Ermitāža, S. Pēterburga.

Broces vēstulē un plānā fiksēts interesants un moderns būvniecības risinājums, proti, tercijas līdz primas klašu telpām jātiek atdalītām citai no citas ar divām transformējamām dēļu starpsienām, lai skolēni netraucētu cits citam. Jāņem vērā, ka tā laika pedagogiskajās iestādēs bija ierasti mācīt dažāda vecuma bērnus no atšķirīgām klasēm vienā lielākā telpā. Un gluži novatoriska 18. gs. beigū būvnieciskajā praksē šķiet Broces ideja par viegli nojaukamām dēļu starpsienām: tās izņemot, būtu iespējams iegūt lielu un plašu zāli, tā pēc vajadzības mainot telpas funkcijas. Vēl viņš piedāvāja asprātīgu veidu, kā, ekonomējot līdzekļus, radīt zāles interjeru ar esošo mēbeļu palīdzību. Ja bibliotēkas grāmatu skapjus izvietotu arī tercijas līdz primas klasēs, tad pēc starpsienu noņemšanas grāmatu skapji kļūs par greznojumu zālei. Ar šo plānu Broce bija ļoti apmierināts: telpas ir lieliski izvietotas un pati ēka nerada iemeslu neērtībām; viņš raksta: «Ļsi sakot, es nevēlos neko vairāk kā to, lai no rīta apspriedē pie viņa Ekselences viss tiktu apstiprināts. Būvmeistaram vēl visu nakti jāstrādā pie plāna, lai to no rīta varētu nodot.»¹² Tomēr Broces ātri tapušais projekts palika tikai uz papīra.



Salīdzinot Broces zīmējumu ar Pils laukumā jaunuzbūvētās un 1787. gada 12. jūlijā svinīgi iesvētītās Vidzemes guberņas ģimnāzijas ēkas plānu, jāsecina, ka būvmeistars Sonss pēc gubernatora vēlnes pieaicinātā celtniecības lietās neprofesionālā skolotāja Broces piedāvāto mazbudžeta projektu un inovatīvo

ideju nav izvērsis. Tas arī nebija nepieciešams: ar īpašiem talantiem apveltītā¹³ Beklešova izcinito devīgo finansējumu - kopumā par 30 000 rubļiem¹⁴ (tostarp arī Katrinas II atvēlētajiem 10 000 rubļiem¹⁵) - celtajai ēkai bija gluži cits vēriens.

OTRĀ EPIZODE. DIPLOMĀTISKĀ DĀVANA AR ZEMTEKSTU

Rīgas rātes protokolos saglabājušies divi ziņojumi par kādu notikumu 1786. gadā, un tajā visai nozīmīga loma bija atvēlēta Brocem. 1786. gada 24. oktobrī Rīgas rātes sēdē birģermeistars Johans Kristofs Švarcs (Schwartz, 1722-1804) ziņoja, ka «pēc tam, kad vakar [t.i., 23. oktobrī] viņa gaišība firsts Potjomkins bija vēlējis šeit aplūkot Pētera un Doma baznīcas (allhier in Augenschein zu nehmen geruhet hätten), viņa ekselence gubernatora kungs izdeva pavēli, ka priekš augsti godājamā [Potjomkina] ir jāizgatavo Doma baznīcas plāns, tāpat kā tās fasādes un sānu fasādes (Profil) zīmējumi. Tā kā viņa ekselence ģenerālgubernatora kungs to ir uzdevis referentam [t.i., Švarcam], tad viņš to norāda augsti godājamai rātei. [...] Tika nolemts, ka Bētefoiera¹⁶ kungam kā Doma baznīcas



inspektoram draudzīgi uzticēts uzdot kādam spējīgam arhitektam pagatavot kā Doma baznīcas, tā Pēteru baznīcas plānus, kā arī to fasāžu un profilu zīmējumus. Tam nepieciešamās izmaksas segt no Ķemerejas naudas». ¹⁷ Pēc diviem mēnešiem, 1786. gada 23. decembrī, Bētefoiers varēja rātei ziņot, ka saskaņā ar gubernatora Beklešova pavēli lielis pilsētas būvdirektoram Cveitingeram (*Zweitinger*)¹⁸ izgatavot kā Doma baznīcas plānu, tā fasādes un sānu fasādes zīmējumus, turklāt konrektoram Brocam (*Brotz, sic!*) – atbilstošu aprakstu. Bētefoiers sēdes laikā demonstrēja zīmējumus un aprakstu, gaidot uz godājāmās rātes lēmumu. Rātes lēmums bija šāds: «Bētefoiera kungam tika draudzīgi uzticēts nodot izstādītos Doma baznīcas zīmējumus un aprakstu viņa eksceleīci gubernatora kungam. Un pēc tam ķemerejas kungam Klatco (*Klatzo*) tika uzdots izmaksāt no Ķemerejas naudas būvdirektoram Cveitingeram par viņa pūlēm un pielietoto rūpību četrdesmit dālderu [lielu] atalgojumu un konrektora kungam Brocem par sagatavoto aprakstu – desmit dālderu dzeramādu (*Douceur*)»¹⁹. Notikuma aculiecinieks, tā laika Domskolas rektors Karls Filips Mihaēls Snells (*Snell*, 1753–1806) bija aprakstītājs, kā Rīgā uzņēma visgaišo kņazu, ģenerālfeldmaršalu Grigoriju Potjomkinu (*Потёмкин*, 1739–1791) un kādi bija patiesie iemesli, kāpēc Rīgas rāte bija pievērsusi viņa isajam (aptuveni diennakti ilgajam) apmeklējumam tik lielu uzmanību. Jau ārpus pilsētas (pie pirmās pasta stacijas Olainē) Potjomkinu sagaidīja un pavadīja abu gvaržu (t.i., Zilās un Zaļās) godasardze. Kamēr Krievijas imperatoras Katrinas II favorīts Potjomkins uzturējies Rīgā, pilsētā bijuši vispārēji svētki: visiem kuģiem Daugavā bija mastos uzvilkti valsts karogi, cilvēki staigāja svētku drānās, krāmu bodes bija slēgtas, nestrādāja arī

J. K. Broce. 1786. gadā (Rīgas Doma baznīcas dienviņu puse un krusteja). Akv. Brotze Monumente 4, 192, 191a; Broce Zīmējumi un apraksti 1, 148.

fūrmaņi, kam bija jāved preces, lai iekrautu un izkrautu kuģus. Kad agri no rīta (pulksten četros) kņazs devās prom, ielas, pa kurām tas braucis, bijušas ilumīnētas. Kņazu un tā svītu apkalpoja un ēdināja uz pilsētas rēķina, un arī izpriecu bijis gana. Snells norādījis, ka šādā veidā Rīgas rāte un ridzinieki vēlējās iegūt Potjomkina labvēlību un protekciju (lai gan neesot zināms, vai kņazam esot izklāstītas pilsētas vajadzības un vai viņš bija devis cerības Rīgas labā ko darīt)²⁰. Šajā periodā (1783–1785–1796), kas pazīstams kā Vietniecības laiks, Krievijas imperatore Katrīna II Krievijā un drīzumā arī Vidzemes guberņā realizēja pārvaldes sistēmas reformas²¹. Būtiskas pārmaiņas bija sākušās arī pilsētu pārvaldē: jau 1786. gada 16. oktobrī Rīgas rāte bija saņēmusi ģenerālgubernatora pavēli organizēt pilsētas galvas vēlēšanas²². Ietekmīgā favorita atbalsts rātei bija īpaši svarīgs. Tomēr mēģinājums ar lepnā ceremoniāla (kas atbilda kronētas personas vai ģenerālgubernatora statusam) un dāvanas palīdzību ietekmēt Potjomkinu, tādējādi netieši arī Katrīnu II un Vietniecības reformu gaitu visā Vidzemē, nebija devis nekādus rezultātus; drīzumā, t.i., 1786. gada beigās, arī Rīgā tika ieviests pilsētu nolikums²³ un vēl viduslaikos veidojusies pārvaldes sistēma bija likvidēta, pārveidotas tiesas, Lielā un Mazā gilde. Tika atlaista arī Rīgas rāte un birģermeistars, tos nomainīja vēlēts pilsētas galva un dome (04.01.1787.). Rātes protokoli fiksējuši tikai mazzināmo epizodi Rīgas Doma un Sv. Pēteru baznīcu

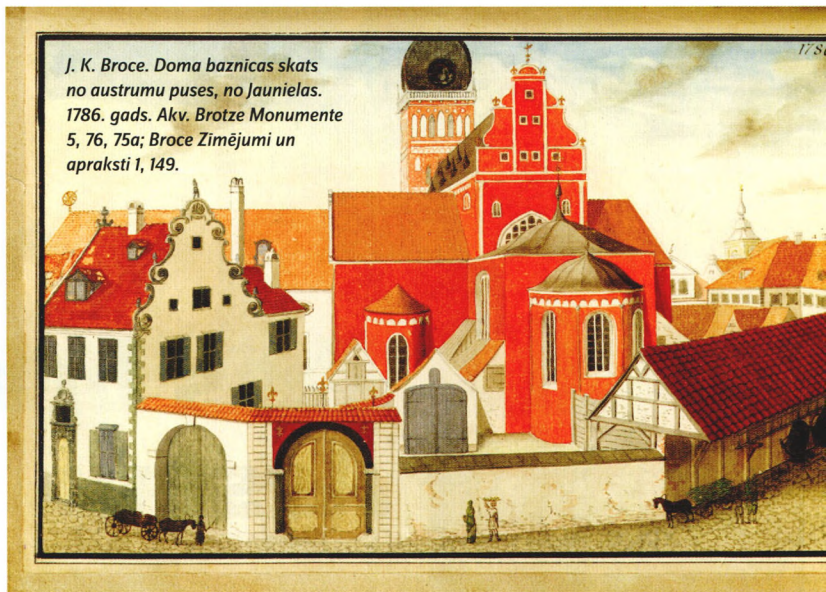
vēsturē – kņaza Potjomkina apmeklējumu un viņa acimredzami patieso interesi par arhitektoniski iespaidīgākajām Rīgas ēkām. Zemekstā palikusi minēto notikumu jēga: Doma baznīcas apraksts tika pievienots augstajam viesim paredzētajam Vidzemes ģenerālgubernatora reprezentācijas dāvanām Jaungadā²⁴, lai tās Potjomkinam diplomātiskā atgādinātu par Rīgas pilsētas interesēm, gadsimtiem senajām vērtībām un tradīcijām, tāpat par te baudīto uzņemšanu. Tā cerot mainīt jau paredzami nelabvēlīgo notikumu gaitu. Bet velti...

Situācija, kad Zveitingeram un Brocem uzdeva izgatavot (t.i., sacerēt un kaligrāfiski pārrakstīt) Doma baznīcas aprakstu ar plānu un 2 fasāžu zīmējumiem²⁵), apliecina, ka jau 1786. gadā Broces – kaligrāfa un vēstures pieminekļu pētnieka – reputācija Rīgā bija vispārzināma, tā tika atzīta arī augstākajā sabiedrībā un oficiālajās aprindās.

Un vēl. Broces krājuma «Monumente» 4. un 5. sējumā atrodami vairāki Rīgas Doma baznīcas attēli gušā, kas tapuši 1786. gadā vai ap šo laiku, proti, 1786. gadā (Rīgas Doma baznīcas dienviņu puse un krusteja)²⁶; Doma baznīcas skats no austrumu puses, no Jaunielas, 1786. gads²⁷, un Galdniekmeistaru vecākā Kristofa Egera 1748. g. dāvinātā Rīgas Doma baznīcas altāra attēls²⁸. Abiem par hrestomātiskiem kļuvušajiem attēliem, kas rāda Doma baznīcu no ārpuses, ir pievienoti ierasti plašie Broces komentāri. Nevar nepamanīt to, ka minētie zīmējumi darināti radikāli atšķirīgā manierē, kam raksturīgs tuvs skats un piesātināta krāsainība sarkanajā gammā, tie nostājas savrup un nav radniecīgi daudzietiem citiem tā laika Broces prospektu jeb panorām un akvareļiem no putna lidojuma perspektīvas, kam piemīt gaismas un gaisa pilns dzidrums. Nēmot vērā zināmo par Brocem 1786. gada oktobrī pasūtīto baznīcas aprakstu, var izteikt hipotēzi, ka šie Broces attēli un apraksti ir saistīti ar Potjomkinam domāto pasūtījuma darbu vai tapuši veikta pasūtījuma iespaidā. 🗿

1 Avotos atrodams atšķirīgs datējums; minēts gan jūnijs (Broce) J. K. Zīmējumi un apraksti. 1. sēj. (turpmāk – Broce Zīmējumi un apraksti 1). Rīga: Zinātne, 1992, 273.–274. lpp., gan 13. maijs (Broce Zīmējumi un apraksti 1, 286). Ticamāk, ka tas noticis 13. maijā. **2** Dirveiks Ilmārs. Sv. Krusta kapela un licejs. No: Mākslas vēsture un teorija. 2006. Nr. 6–7, 102–111. lpp.; att. **3** LVVA, 30. f., 1. apr., 8. l. (*Collegium für Allgemeine Fürsorge. Project und Plaene*), kopā 44 lp. **4** Rīgas Vietniecības gubernators (1783–1790) Aleksandrs Andrejevičs Beklešovs (Беклешев, 1743–1808). Beklešovs bija arī Sabiedriskās aizgādības kolēģijas prezidents un skolu kurators, tāpēc Rīgas skolu lietas un izglītības jautājumi bija viņa pārziņā; vienlaikus tā bija gubernatora personīgo interešu joma. Beklešova jaunievedumi un iniciatīvas atbilda Katrīnas II uzskāto izglītības reformu (05.07.1786. ukāzas) pamatprincipiēm. **5** Turpat, lp. 37a. Liceja ēkā atrodas arī pedagoga dzīvokļi. **6** Turpat, lp. 36a. **7** Turpat, lp. 37a. **8** LVVA, 30. f., 1. apr., 8. l., 38. n. lp. **9** Brotze J. Chr. Sammlung verschiedner

Liefländischer Monumente. Prospective, Münzen, Wapen Erster [bis Zehnter] Theil (turpmāk - Brotze Monumente, 1-10). Broces 10 sējumu oriģinālmanskrifts LU Akadēmiskajā bibliotēkā, Rokrakstu un reto grāmatu kolekcijā, inv. nr. R 4962-4971. **10** LU Akadēmiskā bibliotēka, Rokrakstu un reto grāmatu kolekcija, inv. nr. Rk 2416/1; lp. 1-2. Minētājai Broces vēstulei pirmā uzmanību pievērsusi vēsturniece un bibliotekāre Meta Taube (1914-1996), sk. Taube, Meta. Broce - pedagogs. Skola un ģimene. 1992, Nr. 11, 18., 31. lp. **11** Visticamāk, ar kroņa mehānīku (būvmeistaru) Matīasu Šonsu (Schons, darbojies Rīgā 1783-1821), pēc kura projekta vēlāk būvēja jauno liceja ēku. Tās pamatakmens ielikts 1785. gada 12. maijā.; sk. arī Campe, Paul. Lexikon Liv- und Kurländischehn Baumeister, Bauhandwerker und Baugestalter von 1400-1850 (turpmāk - Campe Lexikon). Bd. I, Stockholm, 1951, S. 336, Nr. 2126. **12** LUAB, Rk 2416, 1, lp. 2. **13** LVVA, 4038. f., 2. apr., 788. l. (Annales ecclesiastici Rigenses 1759-1843), lp. 28a. **14** Bergmann, Liborius. Erinnerungen an das unter dem Scepter des russischen Kaiserthums verlebte Jahrhundert- Drittes Heft. Riga: gedruckt bei W. F. Häcker, 1814, S. 256. **15** Broce Zīmējumi un apraksti I, 283. Realizējot izglītības un pārvaldes reformas, Katrīna II sistemātiski ziedojusi naudu daudzām skolām visā impērijā, īpaši krievu tautskolu izveidei. Tā tika dibinātas viņas vārdā nosauktās skolas, arī Rīgā (Katrīnas skola, 1788). **16** Doma baznīcas inspektors, tirgotājs Johans Jākobs Daniēls Bētefoiers (Boetefeuier, 1741 Rēbele (Röbel) Meklenburgā - 1802 Limbaži). Bētefoiers dzimis un izglitojies Vācijā. Rīgā ienēmis sādas amatus: Lielās gildes dokmanis (1779), Lielās gildes vecākais (1782), rātskungs (29.09.1784.-12.1786., pats atkāpies), tirdzniecības tiesas aseros (1787), birģermeistars (1787), konsistorijas padomnieks, Doma baznīcas inspektors, pilsētas galva (1790, dažas nedēļas), sk. Deutsch Baltisches Biographisches Lexikon. Köln: Böhlau, 1970, S. 85. (turpmāk - DBBL). **17** LVVA, 749. f., 6. apr., 203. l., 231. lpp. **18** Domāts Daniēls Gofrīds Zveitingers (Zweitinger, ?-1788), sk. sludinājumu par viņa testamenta nolāsišanu Rigasche Anzeigen, 1788, Nr. 39 (25. sept.), S. 420. Par Zveitingeru ziņu maz, Kampe min, ka viņš darbojies 1781. gadā., sk. Campe Lexikon Bd. I, Th. 2, S. 333, Nr. 2111. **19** LVVA, 749. f., 6. apr., 203. l., 524. lpp. **20** Snell, Karl Philip Michael. Beschreibung der russischen Provinzen an der Ostsee. Oder Zuverlässige Nachrichten sowohl von Rußland ierhaupt, als auch insonderheit von natürlichen und politischen Verfassung, dem Handel, der Schiffart, der Lebensart, den Sitten und Gebräuchen, den Künsten und der Litteratur, dem Civil- und Militairwesen, und andern Merkwürdigkeiten von Livland, Ehstland und Ingermannland. Jena: In der akademischen Buchhandlung, 1794, 76.-77. S. **21** Caune Māra. Rigas pārvalde Vietniecības laikā (1787-1797). Rigas pārvalde astoņos gadsimtos. Sast. I. Celmiņa. Rīga: SIA «Rīgas nami», Rigas Vēstures un kuģniecības muzejs, 2000, 128.-133. lpp. **22** Turpat, 131. lpp. **23** Katrīna II 1785. gada 21. aprīli izdeva rīkojumu par Krievijas impērijas pilsētu tiesībām un privilēģijām (Грамота на права и выгоды городом Российской империи, arī Жалованная грамота городам). Sasakaņa ar Pilsētu nolikumu Vidzemes un Latgales pilsētās tika izveidotas jaunas, vēlētas pārvaldes institūcijas - Vispārējā dome un Sešlocekļu dome ar ierobežotu pilnvaru laiku, tajās taqad bija pārstāvēti arī pilsonība: namnieki, tirgotāji, amatnieki. Pēc Katrīnas II nāves šīs institūcijas tika likvidētas (1797), tāpat kā atcelta Vietniecības iekārta (1796). Tad atjaunota iepriekšējā pārvaldes sistēma. **24** Snell Beschreibung 1794, 77. **25** Par Sv. Pētera baznīcas atlieku protokolos nekas nav sacīts. **26** Brotze Monumente 4, 192, 191a; Broce Zīmējumi un apraksti I, 148. **27** Brotze Monumente 5, 76, 75a; Broce Zīmējumi un apraksti I, 149. **28** Brotze Monumente 5, 138; Broce Zīmējumi un apraksti I, 150. =



J. K. Broce. Doma baznīcas skats no austrumu puses, no Jaunielas. 1786. gads. Akv. Brotze Monumente 5, 76, 75a; Broce Zīmējumi un apraksti I, 149.

SUMMARY

UNKNOWN BROTZE. BUILDING ACTIVITIES I

The main work by Johann Christoph Brotze (1742-1823) is the manuscript «Sammlung verschiedener Liefländischer Monumente. Prospective, Münzen, Wapen Erster» in 10 volumes; moreover, he is a part of Riga architectural history, too. The first episode relates to a non-accomplished project of Riga Kaiser's Lyceum. In May of 1783 lyceum's vaults collapsed. The petition of lyceum's rector Moritz to general governor Bekleshov on a necessity to build a new school contained a building plan drawn by lyceum's conector Brotze. The plan featured innovative split classrooms with convertible division walls so that students not disturb each other. However, Brotze's sketch remained on paper. Comparing his drawing to the plan of lyceum built by Matthias Schons in 1787 on Pils Square one has to conclude that the master of building works had not expanded on the economy-class idea by Brotze. As a matter of fact, it was not necessary, because the actual school constructed for the generous budget won by the governor, was of a much larger scope.

The second episode relates to a diplomatic present by Riga city to Grigory Potemkin, favourite of Russian empress Catherine II, whom Riga welcomed ceremonially in October 1786. Already outside the city he was greeted by guard of honour. While Potemkin was in Rīga, all ships in the Daugava had state flags hoisted, people walked in festive clothes; those were holidays also for draymen hauling carts to load and unload ships. When early in the morning grand duke was leaving, streets where his coach was driving, were illuminated. Riga city council wanted to obtain his, and indirectly, empress's, protection in order to influence procedure of the ongoing self-governing reform. Unfortunately, the attempt gave no result; in 1787 all of the council and burgomaster were dismissed and replaced by an elected head of the city. Thus the system of city government dating back to Middle Ages was abolished.

As a present to Potemkin, construction director Zweitinger prepared plans, façade and profile schemes of Dome Cathedral and St. Peter's Church, with their descriptions drawn by Brotze. The situation where Brotze was commissioned to compose documents and write them down in calligraphic manner testifies to the fact that his reputation as a calligraphy master and a researcher of historic monuments was generally known and was recognised also in official circles. Volumes 4 and 5 of Brotze's collection «Monumente» contain several images of the Dome Church made in 1786 in gouache, referable to the work commissioned for Potemkin.

AIJA TAIMIŅA DR. PHILOL.